

TADBIRKORLIK VA BIZNES: TERMINOLOGIK DIFFERENSIATSIYA

Mavlonova Dildora Ilxom kizi

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti marketing va talabalar amaliyoti bo'limi bosh mutaxassisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7194549>

Zamonaviy tadqiqotlarda tadbirkorlik bilan bir qatorda, ko'pincha sinonim sifatida "biznes" atamasi qo'llaniladi. Shu bilan birga, bu tushunchalarning etimologiyasi ularning turli semantik mazmunidan dalolat beradi. Shunday qilib, biznes ingliz tilidan tijorat faoliyati deb tarjima qilingan va tadbirkorlik - tadbirkorlik, iqtisodiy lug'atga ko'ra, o'z mablag'lari yoki o'z mablag'lari hisobidan amalga oshiriladigan iqtisodiy faoliyatdir. Asosiy maqsad - daromad olish va o'z biznesingizni rivojlantirish. Atamalarni tushunishda aniq farqlar yo'q. Bir qator zamonaviy olimlar o'z asarlarida bu masalaga e'tibor berishgan. Shunday qilib, A. N. Asaul tadbirkorlikni iqtisodiy faoliyat deb hisoblab, uning biznesdan asosiy farqi bozor muvozanatining buzilishiga olib keladigan innovatsiya ekanligini ta'kidlaydi. Tadbirkor bozordagi buzilishlardan foydalangan holda qo'shimcha daromad olishi mumkin. Vaqt o'tishi bilan bunday sohaga kapital oqimi, innovatsiyalarning tarqalishi bozorning barcha ishtirokchilari uchun sharoitlarni tenglashtiradi, foydalilikning kamayishi qonuniga muvofiq, qo'shimcha daromadlar kamayadi. Bu ishbilarmonlarni ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilishga undaydi, bozor muvozanatini tiklashga hissa qo'shadi [1].

P. A. Guryanov biznes va tadbirkorlik o'rtasida farqlar mavjud deb hisoblaydi. U tadbirkorlikning klassik, iqtisodiy va spekulativni ajratib ko'rsatish tasnifini ishlab chiqdi. Klassik tadbirkorlik - bu ko'plab xavf-xatarlar bilan bog'liq bo'lgan va foyda olishga va kompaniya qiymatini oshirishga (maksimallashtirishga) qaratilgan innovatsion ishlab chiqarish faoliyatining alohida turi. Bu tadbirkorlarning eng yuqori qatlami. Spekulativ tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyati "eng oson va eng daromadli faoliyat turini tanlash" dir [2]. Bu erda tasnif muallifi tadbirkorlik emas, balki biznes bo'lishi mumkinligini nazarda tutadi.

P. A. Guryanovning fikricha, tadbirkorlikning eng keng tarqalgan turi biznes bo'lib, u "innovatsion ishlab chiqarishga va yangi kombinatsiya omillarini yaratishga xos emas" [3]. Bizning fikrimizcha, iqtisodiy tadbirkorlikning biznes funksiyasi, agar u innovatsiyani ham, ishlab chiqarish omillarining yangi kombinatsiyasini ham nazarda tutmasa, nimadan iborat ekanligi aniq emas.

P.Druker tadbirkorlikni biznesdan ajratib, “har bir yangi kichik biznes tadbirkorlik emas va tadbirkorlikni ifodalamaydi” e’tibor qaratadi, masalan, yana bir ochiq pitseriya, kafe va boshqalar, bu biznesda innovatsiondan keyin hech narsa yo‘q, o‘zgartirishga qaratilgan, shuning uchun bu tadbirkorlikka taalluqli emas. Yangi biznesda tadbirkorlar ozchilikni tashkil qiladi. Ular yangi va mavjud bo‘lgan narsadan farqli narsalarni yaratishga urinishlar bilan ajralib turadi, ular qadriyatlarini o‘zgartiradilar. Uning fikricha, tadbirkor o‘zgarishlarni aniqlaydi, ularga tez moslashadi, imkoniyat sifatida foydalanadi [1].

G.Stivenson tadbirkorlik tushunchasini zukkolik bilan to‘ldirdi. Uning ta’kidlashicha, tadbirkorlik "hozirgi paytda mavjud bo‘lgan resurslarga e’tibor bermasdan, imkoniyatlarga intilish" bilan tavsiflanadi [3]. Uning tadqiqotiga ko‘ra, tadbirkorning faoliyati dastlab nafaqat imkoniyatlar mavjudligini aniqlash, balki resurslar bilan tanlash erkinligini cheklamaslik qobiliyatiga asoslanadi.

R. Chervits intellektual tadbirkorlik kontseptsiyasini taklif qildi. U “moddiy boylik yaratish tadbirkorlikning ko‘rinishlaridan biri, xolos. Tadbirkorlik biznes emas, bu dunyoni o‘zlashtirishga bo‘lgan munosabat, bu madaniy innovatsiya jarayonidir” [2].

Hozirgi vaqtda tadbirkorlik turli pozitsiyalardan aniqlanadi: foydani maksimal darajada oshirishga qaratilgan maxsus faoliyat sifatida; foyda olishga qaratilgan tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarish bo'yicha tashabbuskorlik faoliyati; mulkni realizatsiya qilish funksiyasi; foyda olish maqsadida innovatsiyalarni joriy etish; foydani ko'paytirish maqsadida kapitalni ko'paytirishga qaratilgan harakatlar va boshqalar.

Ko'pchilik tadbirkorlik faoliyatining asosiy maqsadi sifatida foyda olishga e'tibor qaratadi. Biroq, A. N. Asaula, G. L. Bagiyev va boshqalarning fikriga ko'ra, tadbirkorlikning asosiy maqsadi ko'p foyda olish emas, balki talabni takror ishlab chiqarish bilan bog'liq, individual yoki ijtimoiy guruhlar, butun jamiyat takror ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligi va doimiy o'zgaruvchan, doimiy o'sib boruvchi ehtiyojlarni qondirishdir. Shu munosabat bilan tadbirkorlik ehtiyojlarining o'zgarishini, mahsulot va xizmatlarga oxirgi foydalanuvchi talabini doimiy ravishda izlash, ushbu ehtiyojni ishlab chiqarish, sotish, marketing, logistika, menejmentni tashkil etish orqali qondirish, ko'paytirish jarayonning har bir bosqichida maksimal mahsuldorlikka olib keladigan innovatsiyalar eng yaxshisiga yo'naltirilgan jarayon sifatida belgilanishi kerak [1].

Bizning fikrimizcha, tadbirkorlik faoliyatining natijasi biznesni yaratish (rivojlantirish) bo'lsa, o'z navbatida biznesning maqsadi foyda olishdir. Shuning uchun foyda olish tadbirkorlikning bilvosita maqsadi hisoblanadi. Tadbirkorlik

faoliyatining iqtisodiy mohiyati jamiyat talabini qondirish uchun ishlab chiqarish omillarining yangi kombinatsiyalarini (mahsulot, texnologiyalar, tashkiliy yondashuvlarni yangilash) izlash va amalga oshirishdan iborat. Tadbirkorlik faoliyati jarayoni g'oya ustida ishlash jarayonida boshlanib, atrof-muhit elementlari birlashib, ular faoliyat ko'rsata boshlaganidan keyin tugaydi. Bu vaqtda biznes chegaralanadi va menejerga topshiriladi va tadbirkor amalga oshirish uchun yangi g'oyalarni izlashni davom ettiradi. Biroq, tadbirkorning tajribasiga, mavjud resurslarga qarab, tadbirkorlik va biznes jarayonlari parallel ravishda borishi mumkin: tajriba qancha kam bo'lsa, tadbirkorlik va biznes qanchalik uzoqroq parallel bo'lsa va aksincha, tadbirkor qanchalik ko'p tajribaga ega bo'lsa, u shunchalik tez ishlaydi, o'z biznesini amalga oshirish uchun menejerga topshiradi va tadbirkorlik va biznes jarayoni farq qanchalik tez sodir bo'ladi.

Tadbirkorlik tadbirkorlik g'oyasini shakllantirishda shaxsni faollikka undaydigan turtkidandan boshlanadi. Ham tashqi, ham ichki omillar impuls sifatida harakat qilishi mumkin. Tadbirkorning individual xususiyatlari bilan belgilanadigan shaxsiy tashabbus uni amalga oshirish va resurslarni izlashga undaydi. Keyin ishlab chiqarishni tashkil etish bosqichlari, faoliyat natijasi va ijtimoiy samaradorligi amalga oshiriladi.

Tadqiqotimizga nisbatan muallif tadbirkorlikni ijodkorlik, biznesni funktsiya sifatida ko'radi. Yuqoridagi mulohazalardan kelib chiqib shuni ta'kidlaymizki, tadbirkorlikning asosiy maqsadi o'sish (iqtisodiy, ijtimoiy va hokazo) va jamiyatni innovatsiyalar, ilg'or g'oyalar asosida rivojlantirishdir. Biznes jamiyatni zarur tovarlar va xizmatlar bilan to'ldirishga qaratilgan. Tadbirkor uchun bu foyda olishni, jamiyat uchun esa ehtiyojlarni qondirishni anglatadi. Biznes jarayoni ishlab chiqarish ko'rsatkichlarining ijobiy miqdoriy dinamikasini nazarda tutadi. Bozor to'yingan sari o'sish to'xtaydi, lekin biznes o'z faoliyatini bozor ehtiyojlariga mos ravishda miqdoriy ko'rsatkichlarini to'g'irlab amalga oshiradi. Bu ishlab chiqarishning qisqarishiga, faoliyat hajmining barqarorligiga erishishga yoki loyihaning qisqarishiga olib kelishi mumkin.

Biznes deganda foyda olishga qaratilgan faoliyat, tadbirkorlik - bunyodkorlik, innovatsiya (iqtisodiy, biznes va boshqalar) tushuniladi. Ikkala tushuncha ham xavf va shaxsiy javobgarlik, faoliyat sub'ektlarining umumiy shaxsiy xususiyatlari (mas'uliyat, o'z-o'zini rag'batlantirish, qaror qabul qilish qobiliyati va boshqalar) bilan tavsiflanadi.

REFERENCES

1. Абдуллаев А.Н. Организация предпринимательской деятельности:

учебник. - СПб.: МИР, 2020.

2. Игорева И.В. Теоретическое исследование понятия предпринимательства / И.В. Игнатова // European Social Science Journal. 2020.
3. Stevenson Н.Н. The Entrepreneurial Venture / Н.Н. Stevenson, W.A. Sahlman, M.J. Roberts, A. Bhide, 2019.